

20. februar 1994 døde Rolf Jacobsen nær 87 år gammel. Da meldinga kom om at denne fine og villende dikteren var død, sat eg i NRK og lagde en programserie for radio basert på nettopp eg hadde gjort neime hos Rolf Jacobsen i 1992, ser Ola Vesaas i denne bokens forord. Det er sendt i NRK første gang i mars 1994. Det er et sjeldent møte med vår eneste diktet. Og «Rolf Jacobsen – en stifinner i hverdagen» har Ola Vesaas bevart autentisiteten og gitt oss sin tale med Rolf Jacobsen.

Her er Rolf Jacobsen som snakker – erindrer – skriver – og forteller sitt liv og sine tanker. Han forteller om studentene og garderobevakten i Kristiania, om den dikt på Kaffistova, om leilighetene på Hamar som forblir «avis-mannes eiendom» om ektemannen og faren – om faren som var dom etter krigen, om bok- og diktmetre og om den som vinner en pris for den diktet, om den som blir diktet, og om den diktende mann med sin egen natur og følelser.

Rolf Jacobsen – en stifinner i hverdagen er et levende, levende og nært møte med en internasjonalt dikter på Hamar.

CAPPELEN

SENTEFELLET 464/7

9 788202 141424

Olav Vesaas Rolf Jacobsen - en stifinner i hverdagen

Olav Vesaas

ROLF JACOBSEN

- EN STIFINNER I HVERDAGEN

Olav Vesaas, f. 1935, cand. philol. og kulturmedarbeider i NRK. Han har tidligere gitt ut *Tarjei Vesaas om seg sjølv* (1985) og *Teremork – dikt og draum* (1992).

(Omslagsfoto er utlånt av Hamar kulturkontor og fotografert av Arnlinn Johnsen, Hamar)

688011

Rolf Jacobsen sit alt i stolen sin da eg kjem. Heimehjelpa har vore innom så det er ryddig og reint i huset. Det ryk frå sigaretten, og han sit slik han ofte gjer, med utsikt til Mjøsa gjennom grøne greiner. Eg lurar på kor mykje han verkeleg ser av Mjøsa, kor mykje som kjem inn gjennom dei tjukke brilleglasa. – Han leitar etter noko papir på bordet:

– Vent litt!

– Ja, vi har god tid. Du hadde eit par ark...

– Ja, vent litt! – Der er de, ja... hvor var det nå vi var?

– Vi nærma oss krigsutbrotet i 1940.

– Som jeg sa i går var det forholdsvis mange kommunister der oppe, men de ble splittet på grunn av Finlandskrigen. Arbeiderpartiet sendte rundt en rekke talere, en som var Kohts høyre hånd kom og holdt et foredrag mot kommunistene for Finlands-krigen. Kommunistene hadde tenkt å erobre det møtet, men jeg greide å lose det i havn, som møteleder. – Hva var

det nå han het?... Han var godt kjent, skrev, satt han ikke i hovedstyret? Etter møtet spurte han meg om jeg hadde lyst til å bli med ham ned på hotellet: «Jeg har en flaske whisky vi kan dele,» sa han. – At jeg ikke ble med ham da, det kan jeg ikke tilgi meg! Så spurte jeg om hvordan han trodde det ville gå. «Hvis vi ikke har krig innen 1. mai, må det skje et mirakel,» svarte han...

– Men det skjedde jo ingen mobilisering i april-dagene, det var helt knusende... Partikontoret var oppe på aviskontoret, og der kom den ene etter den andre og spurte hvorfor det ikke ble mobilisert. Flere lurte på å melde seg inn i NS for å erobre det innenfra. Det ble sagt helt åpent, og det var et par – en fra kommunistene og en fra Arbeiderpartiet – som gikk inn for å forsøke å styre utviklingen i det lokale NS... Jeg visste ikke at det var noe NS på Flisa, men det viste seg å være en populær og jovial gårdbruker som var sjef, og så var der en lege... og så et par gårdbrukere oppe i Gjesåsen. *Gjert Christensen, Fæbbung, Flisa her, Hæxberg.*

– Men 9. april da, kvar var du da?

– Da lå jeg på sykestua. – Men først må jeg fortelle at jeg var innkalt til et ekstraordinært møte i landsstyret i AUF i slutten av februar. Der kom det opp et forslag om at det skulle sendes en delegasjon til Nygaardsvold og Koht for å fortelle at Trygve Lie førte en privat politikk som holdt på å føre oss rett ut i krigen. Forslaget falt med et nokså knepent flertall. Jeg stemte imot jeg da... jeg hadde ikke noe greie på det, så

jeg stemte som Bratteli og de andre. Men hva slags politikk han drev, det kan jeg ikke komme på...

– Jeg hadde altså sittet på det aviskontoret og røkt mye pipe. Så fikk jeg årebetennelse, ikke bare i ett bein, men i begge. Jeg var hos lege, og han beordret meg innlagt til operasjon, på Elverum sykehus. De kunne kappe noen årer. Det var en slags rutinemessig operasjon. Det var avtalt at jeg skulle legges inn den ellevte april. Det var den dagen Elverum ble bombet. Da kommer sjåføren og stikker hodet inn av døra: «Du Jacobsen,» sa han, «jeg tror vi må vente med den turen til Elverum, for nå lukter det røyk helt nedi gata her.»

Jeg lå vel på den sykestua fra sjetten eller syvende april. Kommunen leide et rom på noe som het Glomma Hotel, og det ble brukt som sykestue. Jeg husker at far min kom opp og skulle se etter meg den 9. april, og han fortalte at tyskerne var i Oslo. Jeg hadde sovet lenge, det var i ti-tiden. Jeg ble nokså forskrekket og slo på radioen og hørte da Der deutsche Kommandant i Oslo. Det var uhyggelig! Senere kom den hese stemmen til Quisling... nei, å nei, å nei! Det var verre.

– Finn Moe het han som var på Flisa og holdt foredrag mot kommunismen! – Men hva var det for slags avtale Trygve Lie hadde fått i stand, var det noe hemmelig?... Sånne ting filosoferer jeg over.

Ja, ja, ja. – Jeg ble liggende der og hadde gitt opp hele Elverumstransporten. Noen dager etter – den

ellevte om kvelden – kommer det tre tyske fly høyt oppe som stupte ned mot den gården hvor jeg lå i tettbebyggelsen på Flisa. Jeg tenkte at min siste time var kommet: «Nå bomber de her!» Men de oppdaget nok i siste øyeblikk at dette ikke var Nybergsund allikevel. For de fløy opp igjen og satte kurs østover. Det var da de bombet Nybergsund. En time eller to senere kom de tilbake igjen. Da fløy de høyt. Det var tre sånne Junkere.

*Journalist
Flisa. 27/1.02*

Da tror jeg at jeg evakuerte over elva til han som var med meg på Flisa-kontoret, Ottar Rønning. Han bodde et stykke inne på vestsiden av elva, på et lite småbruk der. Der var jeg et par uker.

– Var det krigshandlingar på Flisa?

– Nei. Men sekstende april... Da bodde jeg fremdeles hos Rønning. Alle tog stoppet jo. Det var ingen post. Telefonen var død også, iallfall noen dager. Lensmannen var vekkt. Stasjonsmesteren var borte. Hele stedet var dødt. Alle hadde dratt til skogs, eller til Sverige eller på setrene... De hadde gjemt seg.

Den sekstende april kom tyskerne, de kom ikke hovedveien til Flisa sørfra, men de kom vestre hovedvei. Det går to veier oppover – en på hver side av Glomma – og den vestre veien, der kom de. Vi hørte dem. Vi hørte rammel.

Jeg husker de kom om kvelden, med masse dunder og masse uro. Det var et par skudd i luften. Oppe i et veikryss overnattet de alle sammen, ikke så langt fra der jeg var evakuert.

Neste morgen hørte vi også et skudd i luften. Da kom den tyske bataljonen nedover. Et enormt tog – det var et par kilometer! Og så sang de: «Gegen Engeland». Vi kunne høre... det var et par kilometer fra der vi bodde, men vi kunne høre det. De hadde et musikkorps i spissen som spilte. Jeg hadde aldri hørt soldater synge under marsj, men dette virket... De virket disiplinerte. De bare fortsatte og fortsatte og fortsatte. Veien går i rett linje fra dette veikrysset og nedover mot Glomma, rett linje i fire kilometer, tror jeg, der marsjerte de.

Den dagen fylte min far 75 år. Det var den syttende april om mårran de marsjerte nedover der, tvers gjennom Flisa – over storbrua over Glomma, med tre spenn – forbi stasjonen. Vi kunne se veien på den andre siden av Glomma, og så forsvant de oppover mot Våler.

Men før det, hadde vi sett de norske, som kom nordfra, fra Elverum. De forskanset seg oppe på en bakketopp og stilte opp kanoner og alt sånt. Jeg tenkte: «Herregud skal de begynne å skyte på tyskerne der. Da går hele Flisa opp i flammer!»

Men de gjorde ikke det, så en stund etter at de hadde stilt opp kanonene på den bakketoppen, tok de alt ned igjen og reiste nordover i hui og hast. Da forskanset de seg oppe ved Braskereidfoss, så der var det en trefning. Det kunne vi høre litt senere på dagen – veldig maskingeværskyting. Og ved Braskereidfoss hadde de norske gjort motstand en stund. Men tyskerne hadde gode kart, så der hadde de snudd

og reist over Glomma, og tok vestsideveien nord-
over til Elverum. Det fikk vi høre senere.

Det eneste vi fikk av nyheter på det tidspunktet,
var fra alle drosjesjåførene. Det var en ti-femten dro-
sjesjåfører rundt i Åsnes den gang. De var våre ny-
hetskilder – med en livlig fantasi! De kunne fortelle
om et voldsomt blodbad av tyskere oppe ved Sorma
bru. Det var ikke tilfelle, men de fikk visst has på
noen tyskere, en fortropp med motorsykler, og de
ble visst knekket, da.

Etter fire-fem dager kom det rullende noen svære
godstog med panservogner og sånt. Det var tysk ma-
teriell. Så begynte persontogene å gå etter en noe
innskrenket togtabell. Jeg var oppe igjen og kunne
reise tilbake til aviskontoret, og til min fader.

Jeg var oppe på aviskontoret et par dager. Det
måtte være cirka tyvende april... toogtyvende? Jeg
husker ikke så nøye. Det kom en telefon fra Kongs-
vinger, og det var min kollega på Skarnes. Det var to
underavdelinger i Kongsvinger Arbeiderblad – en på
Flisa og en på Skarnes. Skarnes var den eldste. Der var
en som het Halvor Steffensen som ringte til meg.
Han sa at nå er hele redaksjonen på Kongsvinger
borte, og foran seg hadde han dødsannonser, bryllu-
per og en haug med ting som burde vært kjent. «Skal
ikke vi to se å få ut avisen til de kommer tilbake
igjen?» spurte han. «Ja,» sa jeg, «men jeg har ikke lyst
til å reise til Kongsvinger.» Da sa han at han skulle
reise dit: «Du blir på Flisa! Så sender du meg annon-
sene og en liten oversikt over det som har hendt.»

Det gjorde jeg, nokså nøkternt – en oppsummering
over de bruene som var sprengt, og litt om det som
var hendt.

Så kom avisen ut med bare fire sider, og med
Steffensen som redaktør. Det stod jo ikke det, da,
men... Vi kom ut hver dag, og etter åtte dager kom
redaksjonen tilbake igjen. De hadde gått i dekning –
muligens i Sverige.

Redaksjonen i Kongsvinger Arbeiderblad var en
fem-seks mann. Redaktøren, Aksel Zachariassen,
som hadde sittet i partiets hovedstyre, var en nokså
kjent person og en meget begavet mann. Ypperlig
taler, veldig god skribent, en personlighet!

Så begynte avisen å komme vanligvis med seks-
åtte sider i det gamle formatet. Zachariassen skrev
sine ledere på en nokså balansert måte, kan vi si. Det
hele gikk da normalt.

Utover sommeren kom Riksrådsforhandlingene i
gang, Berggrav var jo frampå, og Paal Berg og så
videre. Det ble jo... jeg vet ikke hvordan det var med
telegramtjenesten... men det var en slags telegram-
tjeneste. Noe utenlandsnytt hadde avisen så å si aldri
hatt. Det var en lokalavis. En bra lokalavis, med god
dekning fra alle bygdene.

Det hendte ingenting utover sommeren. Jeg kunne
til og med ta meg en liten sommerferie. Jeg hadde en
mann med meg på kontoret. Det var denne Ottar
Rønning, som jeg gikk i dekning hos.

Jo, det må jeg også fortelle, at det kom ned en

mann på kontoret fra Hovelsåsen Alkoholistanstalt. Han var nokså vill i øynene og jeg husker han forsøkte å skremme meg litt. «Ja, du vet vel at du står øverst på dødslisten?» sa han. «Jaså, gjør jeg det,» sa jeg. «Du vet vel at han som har det andre kontoret ved siden av deg, at han er nazist,» sa han, «han sender jo svære konvolutter inn hver kveld med toget.» «Ja, men det gjør jo jeg også det. Vi er jo korrespondenter for avisene. Vi må jo sende annonsene,» sa jeg.

Det svarte han ikke på, men jeg begynte å lure... han så liksom så vill ut i ansiktet. Jeg fikk etterpå brakt på det rene at han hørte til på den riktige siden av gjerdet. Han var ikke pasient på Hovelsåsen, han var visstnok oppsynsmann eller betjent. Hvem han var eller hvorfor han oppsøkte meg, det vet jeg ikke, men han forsøkte å skremme meg... «Du står øverst på dødslisten,» sa han.

Jeg brød meg ikke særlig om det. Men det var riktig at han som hadde kontor ved siden av meg, en som het Mandt-Blikom, senere dukket opp i hirduniform. Han var korrespondent til Østlendingen og jeg til Kongsvinger Arbeiderblad.

Vi var ikke akkurat kamerater, men vi måtte av og til samarbeide. Vi hadde denne «lensmannsrunden», der vi ringte alle lensmennene hver aften for å spørre om nyheter, slagsmål, arrestasjoner og sånt. Og for ikke å forstyrre for mye, så byttet vi på denne ringingen. Jeg hadde en uke, og så hadde han neste og så videre. – Så leverte vi stoffet til hverandre. – Senere ble han såkalt propagandaleder i Hedmark fylke. Vi

var forsåvidt på talefot med hverandre, men ikke noe mer.

– Korleis var stemninga den sommaren, da?

– Jo det var sterk motvilje mot Koht og Nygaardsvold som ikke hadde mobilisert – ikke bare mot nazistene og tyskerne, men også mot Nygaardsvold-regjeringen. Så jeg likte meg ikke, som tidligere partiformann likte jeg meg ikke...

Utpå sommeren kom jo meldingen om at alle partier skulle oppløses, og alt som tilhørte partiene skulle beslaglegges. Jeg hadde et styremedlem hos meg – vi delte sakene. Jeg tok vare på møteprotokollen, og han tok vare på kassabeholdningen, klubba og sånne småting. Vi gjemte dem. Det var ikke noe å ta hos oss, men partiet var oppløst og jeg var meget lettet. Så slapp jeg iallfall den jobben, tenkte jeg.

Så var det uti januar. Da fikk jeg beskjed om å komme til Kongsvinger, for Zachariassen ville snakke med meg. Da husker jeg at han var nokså alvorlig. Han hadde fått et varsel om at han nok kom til å bli arrestert, sa han. Det var etter at Terboven var kommet. Da var det blitt meget skarpere her, et hardere klima. Zachariassen var vel i makthavernes øyne ikke mors beste barn. Han var æresadmiral av den russiske flåte, og han var innblandet i den pengesmugler-saken, hvor kommunistene fra Murmansk hadde oversendt et større beløp til sine venner i Norge, ved hjelp av Zachariassen, via Murmansk og Vardø. Der var han meget fremme som en av dem som transpor-

terte rubler over til Norge. Han hadde da et langt synderegister i makthavernes øyne. Han hadde fått et vink om at han kanskje burde trekke seg, og han regnet med å bli arrestert, sa han.

Da spurte han meg om jeg kunne tenke meg å være dekkredaktør for ham i avisen. Det vil si at jeg skulle sette mitt navn som ansvarshavende istedenfor hans. Ja, jeg kunne ikke godt si nei til det, syntes jeg. Jeg hadde min medarbeider som overtok Flisa-kontoret. – Så flyttet vi ned til Kongsvinger, nokså nygifte. Der fikk vi en liten leilighet. Og det var i Kongsvinger vi fikk begge sønnene våre...

Jeg husker han sa til meg at jeg skulle fortsette så lenge jeg syntes jeg kunne. Grunnen til at jeg tok det, var den at handelsstanden hadde fått en melding fra NS' side... Det kom tre aviser i Kongsvinger den gang, Kongsvinger Arbeiderblad som den desidert største med cirka 5 000 abonnenter, så var det Indlandsposten, som var Venstres avis. Den stoppet av seg selv, uten inngrep. Og så var det en liten avis som var handelsstandens avis, som bare ble holdt i gang ved hjelp av annonser. Den het Hedemarkens Amtstidende.

Zachariassen fortalte meg at redaktøren i Hedemarkens Amtstidende hadde meldt seg inn i NS og at han hadde fått løfte om at de skulle overta Kongsvinger Arbeiderblad når tiden var inne.

Da sa han: «Hvis jeg ikke kan bruke deg som dekkredaktør, så vil de overta avisen her. Da har alt vårt arbeid vært forgjeves.»

Jeg skjønnte jo det. Det var for å unngå at Amtstidende overtok Kongsvinger Arbeiderblad at jeg gikk inn som såkalt dekkredaktør.

Grunnen til at de godtok meg, det var vel at jeg kjente denne kollegaen min fra Flisa, denne Mandt-Blikom. Det kom i hvert fall ingen innsigelser mot at jeg stod som avisens redaktør.

Men så var det i juni – så ble Zachariassen tatt. Først til fengselet, og så til Tyskland, hvor vi fikk nokså rask beskjed om at han var i Sachsenhausen. Det var liksom den moderate leiren der nede, og vi fikk også høre at han der var postmester for de norske fangene. Det var han som delte ut brev og pakker hjemmefra. Så det var ingen grunn til panikk når det gjaldt hans skjebne. Han hadde det ikke så verst der nede, det har han også senere fortalt...

Jo... hvor var jeg nå...

Så hadde vi... jeg vet ikke hvem som hadde oppnevnt, men vi hadde et interimbladstyre. Det gamle politiske bladstyret var oppløst, sammen med de politiske partier. Vi hadde et bladstyre bestående av tre mann – en fra hver avdeling. En fra trykkeriet, det var faktor Benterud, og en fra forretningsavdelingen, det var Aasmund Grimstad. Han var en av disse gammel-sosialistene, som også satt i det gamle bladstyret. For den redaksjonelle del satt jeg.

Grimstad kom til å spille en viss rolle, for gjennom ham hadde jeg på en måte kontakt med Hjemmefronten.

Jeg fortsatte jo å være redaktør. Jeg hadde det for meg hele tiden, at Amtstidende måtte ikke komme inn og ta avisen. Det ble litt vemmelig til slutt, alt dette stoffet som kom inn. Hver kveld ved ti-tiden kom det oppringing fra pressekontoret – som var NS' kontor, det var erobret av NS – om hva som skulle slås opp på første side og så videre. Den beskjedne tok vi ikke helt alvorlig, for det var beregnet på Oslo-avisene. På første side skal *det* og *det*, og det andre må komme inne i avisen.

Men så var det at Mandt-Blikom kom nedover, og da var han presse- og propagandasjef for NS i Hedmark. Jeg fikk da gjort en avtale, en avtale om at avisen fortsatt skulle være en lokalavis på linje med de andre i fylket, og at stoffet fra tyskerne og NS ikke skulle dekke mer enn første side. Jeg fikk det protokollert til og med... Jo, han godtok det...

Og så sa jeg at jeg ikke kunne skrive ledere. Jeg sa at jeg aldri hadde lest dem, eller i hvert fall svært få av dem. «Å skrive ledere under disse forholdene er jeg ikke i stand til,» sa jeg. «Ja, men du får dem tilsendt,» sa han, «de kommer, de kommer!» – Og de kom i posten hver kveld, såne gule ark, som tidligere kom fra Arbeidernes Pressekontor med forslag til ledere, så kom de nå fra Pressekontoret for NS, på de samme arkene med forslag til ledere. Det jeg hadde å gjøre, var å gå gjennom disse med rødblyant og stryke det jeg ikke ville ha, så langt jeg kunne og så langt jeg våget. Jeg ville ikke at avisen skulle stoppe – jeg ville ikke at Amtstidende skulle inn i den avisen og snu

opp ned på alle forhold. Så lenge jeg var der, var jeg klar over at den ville fortsette som før – som en god lokalavis.

– Men det var da slik at okkupantane først la ned Arbeidarpartiavisene – men ikkje Kongsvinger Arbeiderblad?

– Ja, de gjorde det, men det var også den eneste... den dominerende avisen i distriktet, i Kongsvinger. Abonnementstallet svulmet opp, og annonsene! Masse bytteannonser – utrolig artig å lese.

– Og så skifte avisa namn?

– Det gikk et halvt år. Så fant jeg ut at Arbeiderbladtittelen ikke var brukbar mer – vi var jo en distriktsavis. Det var jeg som fant på navnet Glåmdalen. Vi laget for syns skyld en konkurranse blant leserne om hva avisen burde hete. Jeg hadde alt blinket ut navnet Glåmdalen, og jeg tegnet headingen. Så lot jeg Glåmdalen vinne, og jeg sendte en premie til en av dem som hadde foreslått Glåmdalen... Headingen – det var mine «klør».

– Som fortsatt er i bruk?

– Nei, i fjor gikk de bort fra den og fikk uhyre mange protester. Men da gikk de ned til tabloidformat, og da passet ikke den lenger. Men så lenge de hadde avisformat, så hadde de dette grantreet og tømmerstokken som jeg hadde tegnet sjøl.

– Men det var ikkje noka forandring i avisas indre liv?

– Nei, overhodet ikke. Men jeg hadde den avtalen med Hamar, med fylkes-naziledelsen... Det eneste som var forbudt, var å bringe for mange negative nyheter, at det var mangel på det og det og det...

Jeg husker jeg skrev en gang at vi hadde mangel på skotøy i Grue – i et intervju med forsyningsjefen i Grue – at det var mangel på skotøy om vinteren, og så videre. Det var en litt trist nyhet. Da kom det beskjed dagen etter at man ikke skulle bringe nedslående nyheter om mangel på det og det. Den nyheten hadde da kommet i svenske aviser, med sitat fra Glåmdalen... Oj-øj! Så da reagerte de, men ellers så hadde vi ikke noen vanskeligheter.

Jo, og så fikk vi fjernskriver under krigen! Jeg hadde ikke vært der mange måneder, så måtte jeg til Hamar. De ville snakke med en utsending fra hver avis – det var en fra Hamar, Elverum, Kongsvinger – om at det skulle installeres noen fjernskrivere. Den gang kaltes de «hellskriver». Det kom ikke ut ferdige ark som nå – det kom i striper, sånn som på telegrammene. Det var striper som ble spyttet ut, så når vi kom på jobb om morgenen, lå det en høysåte med bokstavstriper som vi måtte klippe opp og klistre sammen, husker jeg. Det var jobb for én mann å sitte der og plukke ut hva vi skulle bringe... Det var de første fjernskrivere i norsk lokalpresse.

– Det måtte vera ein vanskeleg balansegang mellom førstesida og dei andre sidene?

– Ja, det *var* det. Det var en vanskelig balansegang.

Og etter hvert som tiden gikk under krigen, brød vi oss mindre og mindre om den første siden. Vi kjøpte til og med fra et telegrambyrå i Stockholm. Det var veldig dyrt, men de brakte altså en egen versjon av krigsnyhetene. Det kom på direktivene fra Oslo, at disse måtte ikke bringes på første side, men inne i avisen. Det gav vi blaffen i – vi bare brakte dem nederst på siden.

Det var etter Stalingrad... da var de på tilbaketog, men vi måtte daglig bringe den offisielle tyske krigsrapport fra hovedkvarteret – og den skulle på første side. Den måtte alle ha, den var ikke så veldig lang. Og dersom det var seire, så skulle de slæes opp da...

– Men inne i bladet? Side to og side tre? Var der også illegale meldingar?

– Ja, det var det vi måtte passe veldig på, da. Hele redaksjonen var pålitelig. Det var ingen der som ville lage noe slags skøyerstreker. Det eneste var en gang da vi hadde en liten rubrikk på en side, hvor Quisling hadde talt, og så brakte vi bilde av Hitler over istedenfor Quisling, på en spalte... Men den kvelden var det jeg som hadde vakt og jeg som hadde skyld i det. Så da begynte vi en ombygging av vårt klisjéarkiv. Vi hadde vel i farten tatt feil bilde, og det var faktisk jeg som hadde gjort det. Ellers så var det overhodet ikke noen slike skøyerstreker.

– Men fekk de besøk av sentrale nazifigurar i avisa, i redaksjonen?

Aksel
2
– Nei. Men det var da jeg på en måte ble påtvunget et slags medlemskap. Vi fikk en ny fylkesfører som het Aass – med to a-er og to s-er – og han sa at alle redaktører i fylket skulle være medlemmer av NS. Jeg svarte ikke på det, men så kom det plutselig sånne brev til NS-medlemmer og så videre... Så jeg ble automatisk ført inn i registeret, for jeg har aldri søkt eller ønsket... Jeg tok avstand fra alt de drev med, men jeg tenkte at hele krigen er bare en episode. Tyskland kan aldri vinne. Denne krigen er en episode. Hvis vi bruker vold fra hjemmefrontens side, så blir det svart med vold fra tyskernes side og så videre... Jeg ønsket ikke at det skulle være krig.

Jeg husker 9. april, da jeg hørte på Quislings tale. Så tenkte jeg på denne panikkartede regjeringsflukten fra Oslo, den var regnet som et slags svik. Nå har vi altså valget – tenkte jeg – mellom to slags svik. Jeg ville ikke holde med noen av dem.

Da Kongen og Regjeringen reiste til England, tenkte jeg at de må betale husleie der borte i form av norske menneskeliv... Mitt hjerte var ikke hos noen av partene.

Vi måtte overleve krigen. Dette folket var for lite til å føre krig. Fire millioner, mot Tyskland som var verdens sterkeste krigsmakt. Det måtte alle skjønne. Det gikk ikke...

Men det var en vemmelig jobb. Det kom lister over norske henrettelser. Fysj!

Så plukket de vekk alle Arbeiderparti-aviser – alt materiell, alt sammen ble kjørt av gårde. Det skulle

stå på Havnelageret i Oslo. Et voldsomt oppbud av settemaskiner og rotasjonspresser på Havnelageret i Oslo. Det ble etter sigende eksportert til Tyskland.

– Men papir da? Var det vanskeleg med papirrasjone-
ringa?

– Ja. Det var meget vanskelig, for opplaget øket til det dobbelte, og vi fikk ikke mer papir enn vi hadde den 9. april. Det var så og så mange tonn pr. år.

Vi gikk ned fra seks sider til fire sider, og da opplaget fortsatte å vokse, så måtte vi en dag gå ned til bare to sider – en dag i uka.

– Skarpere prioritering av stoffet, altså?

– Ja, det også. Så måtte vi stoppe tilgangen på nye abonnenter. – Faktisk!

– Det som de skulle leve av?

– Ja. Nå døde det noen abonnenter av og til, men vi hadde ventelister på flere hundre abonnenter da freden kom. Vi hadde ventelister på 250 abonnenter som ikke hadde fått avisen på et halvt år, men som da ikke hadde kunnet abonnere.

– Da freden kom... Kven var det som skreiv leiaren da? Kva stod det i den første leiaren?

– Jeg!

2,
– Den skreiv du ja.

– Ja, jeg fikk inn en, Egil Toreng, som kom midt under krigen...

Meg p. 61-62

Det var 8. mai og da hadde han og jeg vakt. Jeg hadde sagt opp en måned før. Jeg skjønnte jo åssen det gikk, men jeg var i avisen helt til freden kom. Den natten freden kom, skrev jeg en leder, ganske pen og pyntelig leder om overgangen til nye forhold. Tor-eng hadde aldri vært med på å brette avisen noen gang, så jeg måtte være der og brette om den nye avisen. Nyhetene kom så sent på grunn av vaktskifte på telegrambyrået i ^{Oslo}. Det skjedde med tysk punktlighet, klokken ett natt. Da husker jeg det ble sagt der inne fra – vi hadde telefon og fjernskriver: «Hermed er min oppgave slutt, og jeg ønsker min etterfølger tillykke med oppgaven!»

Så kom den nye stemmen som var nokså krigersk – som dikterte åssen førstesiden skulle se ut. Men da hadde vi allerede brukket førstesiden, vi. Det var så sent at vi kunne ikke få hele avisen i den nye formen. Vi måtte bringe en førsteside med, skal vi si tyskvenn-lig stoff, og så kom de nye meldingene. Men avisen måtte være ferdig før klokken to, ellers rakk vi ikke togene.

Så da gikk det over stakk og sten. Men jeg brakk den siste siden, med stoffet etter klokken ett: «Vår kamp er kronet med seier», skulle det stå. Det kom direktiver! Oh! Åssen førstesiden skulle se ut, hva som skulle slås opp, akkurat som i tyskertiden! – Nøyaktig.

Ja, ja, og så gikk vi hjem alle sammen. Jeg var der til siste slutt. Trykkeripersonalet gikk, og jeg hadde føl-ge med dem og sa «hei-hei» om natten. Og Petra satt og ventet, selvfølgelig. – Ja da.

Men jeg ble altså regnet som NS-medlem fordi jeg ikke hadde protestert. Jeg har aldri meldt meg inn i NS, og jeg har aldri hverken muntlig eller skriftlig uttalt ønske om det. Men det kom melding fra Hamar at alle redaktører skulle være medlem av NS...

Jeg gjorde ingen ting, og plutselig kom det sånne NS-brev til meg. Jeg skulle altså da ha protestert, med den følge at jeg måtte ha rømt til Sverige, og det kunne jeg ikke.

Jeg er vel kanskje litt sein i avtrekket, jeg, vet du. Da jeg hadde vært hjemme et par dager, så fikk jeg høre på byen at de reiste rundt og arresterte folk, den 8. og 9. mai.

Jeg var ute og hyppet poteter, og jeg husker det kom en gutt, en ung mann som tok av seg lua: «Ja, jeg har fått ordre om å arrestere deg, jeg, Jacobsen,» sa han. «Har du det, du?» sa jeg, «ja-ja, jeg får vel følge med deg da.»

Jeg var da oppe og fikk med meg barbersaker og en ryggsekk med litt tøy og sånn.

Ja ja... Jeg ut, fulgte med ham. Der satt det to-tre til på en åpen lastebil. Så ble vi kjørt opp til fengslet og putta inn i en celle.

Det var et stort rom fylt opp av halmsekker, og der satt det tre-fire karer og spilte poker, satt og skrålte. Først måtte jeg levere bukseselene, lommeboka og alt jeg hadde. Og så inn der. Det var bare jubel og latter der. Jeg ble da med og spilte kort en stund, så sov vi på disse halmsekkene om natta. Jeg husker det

gikk vakter med bajonetter der utenfor vinduene, og de pekte sånn hele tiden...

Etter tre dager der ble jeg ropt opp. Da skulle jeg opp på Festningen. Da hadde Petra vært hos politimesteren og sagt at jeg hadde hatt pleuritt, som jeg fortalte i går. Det er en slags tuberkulose. Dette fortalte hun politimesteren, og han hadde litt motvillig sagt at de skulle kjøre meg fra fengslet til Festningen, de hadde en 60-70 gamle NS-medlemmer der oppe.

Der ble jeg ikledd tysk uniform som klødde noe forferdelig. Det var noe ullgreier, grønne. Men jeg må si jeg husker veldig lite av de ansiktene og hva det ble snakket om der oppe. Gjennomgangstemaet var jo dette om når vi kunne vente at vestmaktene og Russland braket sammen? Det var det de satte sitt håp til, at de da kunne komme ut igjen.

– De begynte å snakke om det med ein gong, altså?

– Ja. Da vi begynte å snakke, så var det det som var et slags hovedtema for samtale. Dette med Quisling og NS ble nesten ikke nevnt. Det var en del frontkjempere der, som kom dit fra krigen mot Russland.

Og ellers så husker jeg svært få av de ansiktene og hva som foregikk der, men vi var der hele sommeren.

– Var de ute på arbeid?

– Ja da. Det som vel ikke var så hyggelig, var at vi måtte marsjere i tyske uniformer i samlet tropp gjennom Kongsvingers gater ut på forskjellige arbeider. Vi måtte gjøre reint etter tyskerne der på Veners-

bergkolonien, og så måtte vi på tresking og harving og annet gårdsarbeid hist og her.

– Det måtte vera vondt å gå gjennom Kongsvinger og marsjere gjennom gatene. Der det stod gode patriotar i gatene og...

– Ja, jeg likte ikke det. Nei...

Jeg kan ikke si noe om det oppholdet på Festningen. Det var jo et vakkert sted å være. Det var militært anlagt, med revekje klokka sju og så vidare, rosigna, tappestrek... hornblåser hadde vi.

– Men Petra sat heime, med to små gutar? Det måtte vera vanskeleg reint økonomisk òg?

– Ja. ... Nå sendte jo Glåmdalen lønn for et halvt år. De sendte det med bud over. Det fikk jeg dagen før jeg ble arrestert – da fikk jeg lønn for et halvt år. Og det levde hun på ganske lenge, men så begynte hun med systue, og den gikk jo ganske bra.

Men det var ganske hardt. Så den eldste sønnen vår, han Trond, måtte vi sende hjem til svigerforeldrene mine i Skallbukilen. Så den tiden jeg var borte, var han i Skallbukilen hos gamle Tendø med familie. Bjørn var fire måneder da jeg ble arrestert, han ble født i januar.

Han husker ingen ting av det, men Trond kan huske at jeg ble satt på en lastebil...

Eit langt godstog ramlar forbi. Rolf Jacobsen myser mot armbandsuret:

– Hva er klokka nå?

– Ti på to, snart.

– Jaha, det stemmer, kistoget fra Hjerkinns – ensartete vogner.

Jo, jeg må fortelle litt om Festningen. Det var ikke noe galt som hendte der. Det var et bra sted å være. Jeg var glad jeg ikke hadde nattevakter lenger, og det var på en måte en slags avspenningstid etter de harde årene i avisen. Ikke hadde jeg ansvar for noe... Vi fikk ikke aviser, ikke pakker, ikke besøk det første halve året. Jeg husker Petra sto på Vollene, og så gikk hun ofte i parken nedenfor. Hun hadde den vesle i barnevogn.

De var vel litt redde for oss der oppe. De hadde maskinpistoler alle vokterne, men det var ikke noen overgrep, ingenting gærnt, ikke noe sånt.

Etter noen måneder ble det liksom en slags avspenning...

Jeg husker at de første månedene på Festningen var det dårlig med mat. Vi skulle ikke ha bedre mat enn de hadde i Belsen, ble det sagt. Så vi fikk bare en slags suppe som var brun om morgenen og hvit om kvelden, og så en liten skalk med brød.

Jeg var veldig sulten, og jeg husker jeg ble sendt ned på et slags havearbeid en dag, hos en av byens advokater. Jeg fikk utlevert en haug med blomsterløk, som jeg skulle plante i et blomsterbed. Halvparten av dem spiste jeg opp, kan jeg huske. Så fikk

jeg magesjau om kvelden. Hva det var i blomsterløken, vet jeg ikke, men blomsterløk må jeg advare mot.

Og så husker jeg 17. mai, første 17. mai, da høljregnet det til forsamlingens store skadefryd... Da stilte vi opp på geledd, et par ganger om dagen, og til midtidsoppstillingen kom det opp en delegasjon fra byen som skulle se på oss litt da – ironisere litt – da husker jeg en kapellan med en 17. mai-sløyfe så lang at han gikk og snublet i den. Disse så på oss med hånlige blikk, og det høljregnet...

Men det jeg skulle fortelle, var at om kvelden, på oppstillingen, da de skulle fire flagget, så ravet en av vaktene ned, drita full. Han spydde og begynte å fire flagget, men fikk det ikke til. Da var det en fra vårt geledd som sprang til og fikk firt flagget og lagt det forskriftsmessig sammen. Det var veldig mye drukenskap blant vaktene der. Uh!

Utpå vinteren så satte vi opp en revy, vi som satt på Festningen, da de ikke var redde for oss lenger. Vi hadde en trekkspillvirtuos, og så hadde vi en kar som spilte fiolin. Vi fikk tak i en tromme, og noen av oss, blant annet jeg, laget noen viser som vi sang. Så hadde vi en slags ballett av mannfolk som var nokså grotesk. Utpå våren fikk vi lov å oppføre denne revyen i en gymnastikksal like nedenfor Festningen. Vi måtte marsjere dit med folk med maskinpistoler ved siden av oss.

– Prøvde du å skrive noko anna i denne tida?

– Nei, ikke da. Men jeg hadde mine notater liggende. Selv da jeg var i avisen så var jeg ikke helt «tørr». Jeg hadde det bak i hue. Jeg skulle nok komme tilbake, men jeg var klar over at det ville vare en stund...

Festningen ja... I slutten av januar ble jeg innkalt, og da fikk jeg arrestordren, etter et halvt år. –

Og en dag utpå vinteren kom de inn til meg. De sa til meg at jeg var innstilt til mellom tre og fem år. Så fikk jeg se den lappen. Det er mange som har demen-tert dette at det fantes forhåndsinnstillinger, men der stod det altså en rekke navn nedover... frontkjem-pere også, til slutt stod mitt navn, nederst, og der stod det tre til fem år.

Det kan jeg bevitne, at det fantes forhåndsinnstil-linger! Hvem har laget dem?

Jo, så hadde vi et avskjedsmøte, skal vi si sist i april eller først i mai i det gamle interimbladstyret. Det hadde vi hjemme hos meg. Da fikk vi en flaske ake-vitt hver måned, enten vi var avholdsfolk eller ikke, så vi delte da en flaske akevitt.

Da husker jeg han sa – han var nokså taus denne Aasmund Grimstad, men da sa han noe som jeg hus-ker: «Vi kommer vel for en terrordomstol, begge to, Jacobsen,» sa han. Han skulle forberede meg skån-somt – han brukte ordet «terrordomstol».

– Det var i april 45, altså?

– Ja. Det var sist i april. Det var da vi skjønte hvordan

det gikk, og vi bare gikk og ventet. Det var etter at Hitler var død. – «Vi kommer vel for en terrordom-stol, begge to, vel, Jacobsen!»

Men da min sak skulle opp for en såkalt rett – i august 46 – den som forsvant og ikke vitnet – mitt hovedvitne – det var Aasmund Grimstad. Han var ikke å treffe. Han var på en hytte der det ikke var telefon. Hadde han kunnet vitne...

Men den dagen jeg ble arrestert... så ble han ord-fører i Kongsvinger! Så han må ha rodd! Til den store gullmedalje! Ho! Ho!

Han var jernbanemann, stasjonsmester på Kongs-vinger, og jeg tror at han under krigen – mens han satt i mitt bladstyre – må ha vært behjelpelig med denne brevsmuglingen til Kongsvinger, som det var så mye skriving om. Det het jo at det var et falskt gulv i postvognen hvor de hadde brevene under gulvet – som aldri ble oppdaget. Jeg tror han måtte ha en finger med i det – slik at det oppveiet dette at han satt i Glåmdalens styre. Han ble altså utropt til ordfører den samme dagen de kjørte meg på fengslet. – Aas-mund Grimstad, ja!

Jeg hadde... Aksel Zachariassen var vitne for meg. Det var det eneste vitnet jeg hadde, men Zacharias-sen hadde jo sittet i Tyskland under hele krigen. Det han hadde å si, var at han hadde oppfordret meg til å fortsette, og at avisen hadde vært et kjærkomment bud hjemmefra der nede i Sachsenhausen og så vide-re... sånn litt sentimentalt, da...

Men det hjalp ikke noe særlig. Jeg fikk tre og et

halvt år – jeg fikk ett år ekstra fordi jeg var en klok mann, og så fikk jeg vel et år fordi jeg hadde svart dommeren litt skarpt noen ganger.

X – Kva var det du svara da?

– Nei, det husker jeg ikke. – Jo, han spurte om jeg var klar over at landet var i krig?

Jeg svarte at jeg var klar over at landet var okkupert og at etter domstolen i Haag kunne vi vel ha et visst samarbeid for å holde hjulene i gang.

«Nei, vi er i krig,» sa han, og så videre...

«Ja, da må jeg be den ærede rett forklare meg forskjellen på okkupasjon og krigstilstand,» sa jeg. Da fikk jeg klubba i bordet, «hold kjeft» og så videre.

Han tenner ein ny sigarett.

– Nei, du må snu røyken din! Du tenner på i feil ende!

– Å fy! fy!

– Men det måtte jo vera veldig rart... Du sat som ein så sentral arbeidarpartiperson og arbeidarpartiredaktør like før krigen, og også under krigen – og så får du tre og eit halvt år for landssvik?

– Ja, det syntes jeg var rart! For det første blir man kastet i fengsel fjorten dager før saken kom opp – jeg satt på en celle, der fikk jeg helvetesild, sånn vemmelig sykdom. Der var det kaldt fra gulvet. Da fikk jeg morfin – tre piller om dagen. De gjemte jeg, så da saken min kom opp, tok jeg tre sanne morfintabletter

før jeg gikk inn. Jeg rørte visst noe forferdelig under første del av rettssaken...

De kjente i det hele tatt ikke min fortid i Solør, at jeg var med i Flyktningekomiteen, at jeg hadde flyktninger under min beskyttelse. I Kongsvinger har de ikke noe kjennskap til hva som foregår der oppe. Kongsvinger er en drittby, bare opptatt av seg selv. De kjente ikke min forhistorie... jeg prøvde å fortelle, men ble bare klubbet ned. Det var ingen rettssak, det var en hetsdomstol...

En av grunnene til at det ble gjort så pass mange arrestasjoner i Norge – vi ledet jo i forhold til folketallet av alle vestlige nasjoner – det var å få oppmerksomheten vekk fra 9. april og over på Quisling. Den eneste synderen... det var NS, det var ikke de som unnlot å mobilisere – til tross for alarm og så videre, det var ikke noe svik...

– Men dei gamle partikameratane dine frå før krigen – kunne ikkje dei reagere?

– Det vet jeg ikke, jeg hadde ingen kontakt med dem. Jeg følte meg nokså isolert... Han, Egil Tor-eng, som var med og brakk fredsavisen... det var han som overtok Glåmdalen efter meg. Han satt der i tyve år, tror jeg.

– Det måtte vera bittert å bli så misforstått...

– Ja, ja, ja, det var mange som ble misforstått, hele landet var som i en nevrose. Jeg har ikke tatt det så høytidelig – det var et sår som ble påført oss – et sår

som gikk dypt i folkesjelen. Dette landet var jo en slags novise – uskyldsrent – som ble på en måte hærtatt...

Vi kom jo forholdsvis bra gjennom krigen sammenlignet med andre land. Jeg har ofte tenkt på det... hvis Blücher hadde kommet inn og Kongen hadde vært her, hvordan hadde det sett ut da? – Kunne vi sluppet like bra som Danmark? – Det var det at vi hadde denne Quisling'en som skulle absolutt inn... Ja –

– Har du lest den boka som Guri Hjeltnes skreiv, om avisoppgjøret?

– Ja, litegrann.

– Ja, for ho refererer ein samtale ho hadde med deg der.
– Gjør hun det?

– Eg las der at du vart medlem av NS i oktober 1940.
– Nei, det er gærnt! Det har hun ikke fra meg. Jeg har aldri meldt meg inn i NS...

Jeg har ofte lurt på det – hvor i hule kommer det medlemskapet mitt fra? Hvem? – I tilfelle har noen meldt meg inn.

Han gikk inn i NS, denne medarbeideren min, Ottar Rønning. Jeg vet ikke... Jeg har aldri gitt uttrykk for nazistiske meninger til noen som helst, men jeg gav sterkt uttrykk for min misnøye med Koht og Nygaardsvolds unnfallenhet. Det har jeg gjort... Etter at det kom melding fra Hamar om at den nye

fylkesføreren bestemte at alle skulle være medlem av NS, da protesterte jeg ikke. Det er mulig at det kan ha vært nok...

«Oktober 1940» sa du. – Nei, det kan ikke ha vært mulig, det! For jeg ble ikke redaktør før i 1941, i januar, da jeg ble nedkalt til Zachariassen. Da var jeg ikke medlem, og ikke hadde jeg tenkt på det, men jeg hadde altså denne nokså ivrige nyinnmeldte tidligere kommunisten, Ottar Rønning. Tror det var Russland som foresvevet ham, med Stalin, Hitler...

Det var flere tilfeller i Åsnes hvor mange meldte seg inn i NS på grunn av Stalin-Hitler-pakten. Hvordan det gikk med dem senere – det vet jeg ikke...

Men oktober? – Nei, står det det? At jeg ble innmeldt? – Hvor har hun det fra? – Ja, ja.

Hun var her. – Og jeg forklarte så godt jeg kunne... Det ble kjøpt inn noen trykkerimaskiner. Det kom ikke med da min sak var oppe, men det var kommet etter at jeg var løslatt – da var det kommet opp at jeg hadde vært med på å kjøpe noen maskiner – blant annet en settemaskin. Og det er riktig, det er riktig...

Jeg var inne på Havneleret i Oslo og så på et hav av settemaskiner fra norske Arbeiderparti-aviser. Da lå det et skip utenfor med tysk flagg som skulle til Tyskland. De drev og bar trykkerimateriell ut i det skipet. En av settemaskinene hadde begynt å svikte, og vi hadde bruk for dem alle, og måtte ha en raskt.

Og da husker jeg at – Grimstad var med på det – at vi anskaffet en ny settemaskin. Da kom det en fra

kontoret som drev med sånt og fikk meg med inn på Havnelageret, og jeg fikk se disse settemaskinene. Jeg plukket ut en meget god maskin, og den kjørte vi da inn i Glåmdalens trykkeri.

Jeg mente vi gjorde en god gjerning ved å anskaffe den så den ikke ble sendt. – Ja.

Etter dommen i Kongsvinger ble jeg sendt til Elverum. Da hadde jeg vært på Festningen i ett og et halvt år. Da ble jeg sendt til Elverum til en leir som... hva var det det het der da? – Sandbakken? – Der var det noen tyskerbrakker som var innredet til leir.

Der var det all right – i grunnen friere der enn på Kongsvinger festning. Ikke noe tappenstrek, ikke noe revelje, eller sånn militært som det var på Festningen. –

Jeg husker førtiårsdagen min, da var jeg på Sandbakken. Da hadde Petra sendt en plate sjokolade og et par votter.

«De kan ikke ta med det opp på brakka,» sa vakta, «De må spise det her.» Så måtte jeg stå rett opp og ned utenfor luka nede i vaktrommet og spise den sjokoladen.

Så var jeg med til skogs. Det var om vinteren. Vi var i tømmerhogstgrupper. Jeg var i Juluss-dalen, husker jeg. Da var jeg kokk. Der hadde jeg med ski, og de andre drev og hogg tømmer, og jeg var igjen i koia og kokte mat. Det varte en seks-syv uker.

– Men du slapp ut igjen i 1947. Da var du ferdig med...

– Ja, og da hadde Petra fått nytt rom i en kjelleretasje i

noe som hette Holmengården i Kongsvinger. Endelig hadde noen forbarmet seg over henne og skaffet henne ny leilighet. En liten leilighet, kjøkken og ett rom. Da hadde hun den yngste der.

Det første jeg gjorde da jeg kom hjem, var å reise til Flisa og hente Trond, den eldste sønnen, som var hos Petras foreldre i Skallbukilen. Han lå og sov, og det var så artig å se igjen Trond...

Så gikk jeg der... forsøkte meg på tømmerhogst inne på Varaldskogen. Jeg måtte jo tjene noe penger, jeg var sammen med en jeg kjente fra Festningen – en Thomassen – som hadde vært frontkjemper. Han hadde studert til arkitekt i Graz, og så dumpet han og ble grepet av krigsrusen og meldte seg til fronten – han hadde vært der på Leningrad-fronten. Jeg snakket litt med ham... Vi gikk på arbeidskontoret i Kongsvinger, jeg hadde jo betalt arbeidsledighets-trygd helt siden 34–35. – Nei, den trygden gjaldt ikke for oss, fikk vi høre. – «Har De noe annet da?» spurte vi, og da husker jeg at han på kontoret tok en telefon og sa: «Jeg har to forhenværende intellektuelle her som søker arbeid.»

Så var det plass inne på Varaldskogen, men det gikk bare i fjorten dager, jeg tror jeg hogg to kubikkmeter på en uke. Men jeg fikk da prøvd det – og så ble det et dikt av det. Men så fikk jeg en annen jobb inne på Lillestrømskogene – skogplanting – og i Brandval-Finnskog, det var artig. Og Petra drev og sydde, hun hadde en god kundekrets – også byens honoratiores – hun var flink til det...

Ja, det er litt rart å rulle opp igjen dette her... jeg har ikke tenkt gjennom alt...

– Det var vel mange år du ikkje ville snakke om dette?
– Ja, jeg kaller det min «pakistanertid» – tiden efter krigen – for da var man merket, det var vanskelig å få jobb... i det hele tatt... Vi var fremmedarbeidere i høy grad. Jeg var på tømmerhogst og skogplanting et par år, og så var jeg hjemme og passet ungene og hogg ved.

Så husker jeg om sommeren – andre året jeg var hjemme – vi hadde spart opp noen pengér, og så fikk vi med oss tre stykker fra Kongsvinger, Petra og jeg. Da gikk vi fra Hamar til Rondane, midtfjells. Vi tok Skibladner fra Eidsvoll til Lillehammer. Opp til Nordseter, så gikk vi midtfjells, fra Nordseter over Hundersetra, Gullbringen og Goppollen, Storfjellseter og helt opp til Sollia. Da hadde de andre fått nok – vannblemmer – så de gikk ned til Atna og tok toget hjem, mens Petra og jeg fortsatte videre – over Sollia, opp på toppen der – Eldåseter og Frya og helt opp til Rondablikk. Der skulle vi gå videre til Rondvassbu, men da var det okser i veien, så da gikk vi ned til Kvam i stedet og tok toget hjem...

Det var en lang tur! Men du verden! Jeg måtte finne meg igjen på høyfjellet. Jeg var på en måte blitt så fremmedgjort at jeg måtte opp på fjellet for å finne meg igjen... Åh!

– Kanskje vi skal stanse litt?

– Ja...

Han pustar tungt, reiser seg sakte opp og stavrar ut av rommet. Dette var nok ein stri runde, som enda med fjellet, det trygge fjellet. Eg skjønar han så godt, eg blar meg fram til det diktet som framfor noko anna melder seg:

– MERE FJELL

Av og til
må noe vare lenge,
ellers mister vi vel vettet snart,
så fort som allting snurrer rundt med oss.
Store trær er fint
og riktig gamle hus er fint,
men enda bedre –
fjell.
Som ikke flytter seg en tomme
om hele verden enn forandres
(og det må den snart),
så står de der
og står og står
så du har noe å legge pannen inntil,
og kjøle deg
og holde i noe fast.

Jeg trivs med fjell.
De lager horisonter
med store hugg i,

som de var smidd av smeder.
Tenk på: – Den gamle nupen her har stått som nå
helt siden Haralds-tiden.

De sto her da de spikret en arming fast til korset.
Som nå. Som nå.
Med sildrebekker på og lyngkjerr og den store
bratte pannen
uten tanker i. Den sto her
under Belsen og Hiroshima. Den står her nå
som landemerke for din død, din uro,
kanskje dine håp.
Så du kan gå derbort og holde i noe hardt.
Noe gammelt noe. Som stjernene.
Og kjøle pannen din på den,
og tenke tanken ut.
Og tenke selv.

TENK PÅ NOE ANNET

– Ja-ja, hvor var vi kommet nu?

– Forfatterforeninga reagerte vel også?

– Ja, jeg ble visst ekskludert. Det brevet tok Petra og
gjemte. Jeg spurte, men nei, det hadde ikke kommet
noe brev. Men etterpå har hun fortalt at det kom et
brev om at jeg var utmeldt der. De hadde vel sett en
notis om dommen i avisen, så de dømte etter det.

Men Inge Krokann ringte og spurte om jeg ikke
ville melde meg inn igjen. «Men herregud! Jeg har da
ikke meldt meg ut!» svarte jeg.

«Jo, du er nok det,» sa han. – Det var visst fattet et
vedtak.

Jeg svarte at jeg ikke ville melde meg inn igjen:
«Du kan melde meg inn sjøl!» – Så kom det plutselig
et medlemskort. Jeg hadde ikke søkt, dette var om-
kring 1950.

Da kom min neste samling ut i 1951 – som nok er
preget av denne tiden – noen av diktene i *Fjermtog* er
skrevet under krigen og under fangenskapet...

Jeg vet ikke... Det må ha foregått noe under-
hånden. Det var muligens Grieg... Jeg fikk et hygge-
lig brev fra ham da jeg sendte inn diktsamlingen min i
1951. Jeg var nokså spent da...

– Du seier at diktsamlinga *Fjermtog* bar preg av tida. Men
du skal lesa den ganske godt for å finne det?

– Ja. Det jeg siktet til, var nok at jeg hadde vært så
mye sammen med vanlige folk at jeg begynte å lure
på om disse frie versene hadde noen fremtid. Jeg
begynte faktisk å spekulere på metrikk og rim, og jeg
la merke til at de hadde langt mer gjennomslagskraft
hos vanlige folk. Den diktsamlingen er nok den hvor
jeg har mest metriske dikt.

– Eg ser du har eit her som heiter «Mitt tre».

– Ja, da.

«Eneren, lyngens mor, er mitt tre.

Den trenger ingen sommer, bare regn og sne».

– Ja, jeg har mange. Det første diktet, «Spillemannen
kommer», for eksempel...

Det ligner ikke noe annet jeg har skrevet. Det er et bra dikt. Hadde ikke kunnet skrevet det i dag – det var den gang man skrev om sol og vår...

Men det er også preget av den tiden hvor jeg hadde møtt mitt publikum ansikt til ansikt, og sett hvor lite disse diktene slo inn. Så jeg laget en del dikt med vers – rene vers.

– Det vart eit langt opphald, frå 1935 til 1951 – seksten år.

– Ja. Jeg hadde jo en bunke liggende fra før krigen, og noen skrev jeg under krigen, og noen etter krigen. Det var en nokså stor bunke. Jeg tok og luket ut noen, men de jeg fant brukbare, de tok jeg med. Men den er nokså uensartet, denne *Fjerntog*.

Det er vel ingen dikt der som direkte peker inn på krigen og krigstiden, men den bærer preg av at jeg kanskje var litt påvirket av, skal vi si publikums dom.

Da jeg sendte inn dette her, hadde jeg omsider fått en jobb hos Gravidahl, her, i bokhandelen. Han avverterte – det måtte være i Østlendingen – etter en medhjelper. Da hadde jeg drevet med skogplanting hele sommeren. Jeg søkte og fikk anmodning om å komme til konferanse. Jeg reiste til Hamar, men jeg hadde ikke stor forhåpning for det var meget vanskelig for oss «pakistanere» – holdt jeg på å si – å få jobb.

Men han var hyggelig. Vi gikk på Astoria hotell her og tok en kopp kaffe sammen. Han spurte om jeg angret. «Nei,» sa jeg, «det kan jeg ikke svare på på mange år ennå.» – Jeg visste ikke, men han godtok

det. – Det var en bedrift av denne Gravidahl å ansette meg bak disken i bokhandelen.

Jeg var der i ti år. Den første boken jeg solgte, første dag jeg var der, var en diktsamling av Alf Prøysen. Vi var åtte-ni stykker den gangen. Det var disk og lange stiger hvor vi måtte opp i hyllene. Så ble jeg nokså tidlig – ettersom jeg kunne tegne, jeg laget noen plakater og sånn, så ble jeg satt til å holde oppsyn med utstillingsvinduet mot Østre Torv...

Jeg har et par dikt fra et utstillingsvindu...

Og så har jeg det diktet «Bussene lengter hjem». Det torvet var bussholdeplassen her i byen, Østre Torv, og der så jeg disse bussene som vraltet bortover Vangsveien med skiløpere. De så ut som rompa på gamle elefanter! Det laget jeg et dikt om.

BUSSENE LENGTER HJEM

Bussene lengter hjem.

Her står de på rad ved holdeplassen og lengter hjem
til Lualambo, N'Kangsamba og til Calabar
og til flamingoens skrik i skumringen.

For når det regner på gatene
regner det også ved Lualambo, N'Kangsamba og ved
Calabar,
ikke på paraplyer men på den
langbente stork og på flodhesthunnene
under peppertrær.

Når de kommer vraltende gjennom gatenes strøm,
nedsprøytet av gjørme
liker de sig godt, men det må være
et lunkent regn, svalt og slubrende
med vannbilder flømmende over rutene
av Lualalambo, N'Kangsamba og av Calabar
og flodhesthunner sovende under peppertrær.

SOMMEREN I GRESSET

– Men dette er med heilt andre namn enn Furnesåsen
og Elverum og slike...

– Ja, ja. Jeg har aldri brukt lokale navn før i det siste
diktet om Ånestadkrysset.

– Men du har da brukt norske namn? Fjell og?

– Ja, jeg har da det. Jeg samler på gode navn. De sier
veldig mye. Vi har en skatt i Norge i våre stedsnavn.
Det gremmer meg hvis noen forandrer på et navn –
de ligger som en underskog i språket, disse navnene.

– Men de flytte til Hamar, da?

– Ja, men først gikk jeg jo to år alene her i Hamar,
med familien på Kongsvinger. Jeg pendlet hjem an-
nenhver uke, eller en gang i måneden. Det var i den
store bolignødens tid etter krigen. Det fantes ikke
hus... Jeg fikk en hybel langt ute på Hamar vest. Det
gikk to år, fra januar 1949 og til 1951, og jeg var hele
tiden på jakt etter hus... Omsider fikk jeg en opp-

ringning fra en jeg kjente at det var et ledig hus på
gården Skjelve på Nes.

Da slo jeg til, og det ble flyttesjau. Det var første
gangen jeg fikk dårlig rygg. Jeg ville ha alle møblene
og alle sakene på plass før kona og ungene kom. Og så
skulle jeg ha et bokskap opp i annen etasje, da var det
noe som brast i ryggen min. Jeg fikk skapet opp og på
plass, men dagen etter – da jeg hogg ved – kom selve
hekseskuddet, så jeg måtte til sengs og ble liggende i
fjorten dager. – Det var en skive her nede...

Men det var et «aber» at jeg måtte ta båten over.
Kvart over sju gikk båten, og så var den i Hamar kvart
på åtte. Jeg løp opp til bokhandelen da...

Vi bodde der i to-tre år. Men så hadde vi blitt kjent
med noen som drev en gammel alkoholistanstalt som
het Tandem – med en hovedbygning og en sidebyg-
ning – og der hadde Fröding vært, og Strindberg
hadde vært der. Man ble kvitt sin finere alkoholisme
der. – Christian Krohg har jo malt Strindberg,
Strindberg var da innkvartert på storgården Hoel og
spiste på Tandem og var med blant pasientene der...

I en sidebygning hadde de plass til oss, og vi bodde
der i ett og et halvt år – ut 1955. Det var tungvint med
båtskyssen, Mjøsa frøs igjen, og jeg måtte leie meg
hybel de hardeste vintermånedene.

Så fikk vi rede på at det var en ledig leilighet uti
Vang, fem kilometer fra Hamar på en gård som het
Hubred, Lille Hubred. – Det var en gammel gård,
helt fra middelalderen. Når en står på tunet der, ser en
bare åkrer og skogholt, og så går det et elgtråkk bak

huset. Det var et fint sted å bo, men der var ikke innlagt vann.

– Det var litt langt òg?

– Ja, men så gikk bussen inn til Torshovkrysset, hvor det var cirka en kilometer fra huset til bybussen. Hvis jeg gikk hjemmefra akkurat når de hadde mosjons-gymnastikken i radioen, så ville jeg nå bussen akkurat.

En gang jeg gikk over Stortorget her for noen år siden, så var det en som ropte: «Jacobsen! Jeg har venta mye på deg oppe i Torshovkrysset, jeg.» Han var en av sjåførene.

– Fra Hubred har jeg faktisk flere dikt... det ble en del dikt den gangen. Det var ofte jeg fikk ideene på bussen inn til Hamar eller tilbake igjen til Vang. Det var da jeg skrev dette diktet «Brev til lyset». Om en traktor «med sin klumpete neve». Jeg husker det var en traktor som gikk der om mårran og skrev svarte streker nedover jordet. Da jeg kom hjem om kvelden, hadde han skrevet siden full.

BREV TIL LYSET

Morgenens papir er veldig foldet ut
på jorden, det er en ny dag
og en traktor som alt er fremme med sin klumpete neve

og skriver et brev til lyset, hver bokstav
brummer den høyt for seg selv, for det har meget å si
at alt kommer med, både tordenen og biene,
maurveien som har strukket ut sin lille
silkefot i gresset, vår fred
og den uro vi har med alt, skal den ha med.

Store fuktige linjer og en langsom hånd
som ryster svært men nu er alt sagt,
siden er full og alt legges åpent frem
som et brev til ingen, plogenes brev
til lyset som den kan lese som vil.

BREV TIL LYSET

– Nei, «oktober 1940» – det har hun ikke fra meg.

– Nå stansar vi for i dag!